

УДК 7:001.8

В.Г. Виткалов

СУЧАСНА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ У МИСТЕЦТВОЗНАВЧОМУ ВЕКТОРІ ДОСЛІДЖЕНЬ: ЗА МАТЕРІАЛАМИ VIII ВСЕУКРАЇНЬСЬКОЇ НАУКОВО- ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ «КУЛЬТУРНА ДИНАМІКА УКРАЇНИ В СВІТОВОМУ ПРОСТОРІ»

Випуск 18 (у 2-х томах) наукових записок Рівненського державного гуманітарного університету «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» продовжує практику попередніх збірників і розміщує на своїх сторінках матеріали з питань культурно-мистецької спадщини України в її історичній ретроспективі та різноманітних формах художніх виявів. Чимало місця у даному збірнику посідають питання теоретичних аспектів функціонування вітчизняного мистецтва, зокрема його структурних компонентів, символічного та семантичного ряду, різноманітних порівняльних характеристик його функціонування у різних політичних системах тощо.

Традиційним є й розділ повідомлень, рецензій, інформацій.

Треба відзначити, що цього року у названій вище конференції взяли участь 315 учасників різних ВНЗ та інших наукових установ України, що подали достатньо розмаїтий матеріал, щоб скласти загальне уявлення про стан та тенденції вивчення культурно-мистецького життя України в його історичній ретроспективі й виявити теоретичні аспекти вітчизняної культурної практики, а також порівняти різноманітні дослідницькі методики цих науковців.

«Мистецтвознавча частина» даного матеріалу розміщена у першому томі випуску, а переважно культурологічна концентрується у томі 2.

Ще однією відмінністю цього випуску від попередніх є значно збільшений обсяг матеріалу кожного тому випуску, обумовлений значною кількістю учасників згаданої науково-практичної конференції та, ймовірно, зростанням інтересу до проблем вивчення національно-культурної спадщини нашої держави.

Стосовно змістовної частини наукових розвідок слід акцентувати увагу на наступному.

Розділ I – «Історико-культурна спадщина України» включає 21 наукову розвідку, автори яких акцентують увагу на різних видах, формах розвитку вітчизняного мистецтва на достатньо широкому історичному відтинку часу.

Так, у статті Р.Безуглої предметом уваги є історична версія походження гламуру. На підставі аналізу сумптуарних законів зроблено висновки про існування ознак протогламуру вже в античному суспільстві. Цією статтею автор продовжує дослідження вкрай цікавого культурного феномену.

Натомість розвідка Н.Белявіної ставить за мету виявити ознаки концертної діяльності при королівському французькому дворі у XVII – початку XVIII століть, їх тенденції у тогочасному суспільстві. При цьому автор доводить, що необхідною умовою її розвитку була наявність придворної капели з відповідною кількістю виконавців (особливо віртуозів-інструменталістів), а також створення концертних інструментальних жанрів, які і спричинили зміни у музичному мисленні композиторів.

Ці матеріали вирізняє надмірна деталізація як в аналізі художніх колективів, що функціонували у той час, так і їх керівників, репертуарних аспектах творчості, специфіці побутування концертного життя французького двору XVII століття.

Низка авторів, матеріали яких віднесені до цього розділу (Смирнова Т., Мазепа Т., Бермес І., Береговська Х.) розглядають специфіку організації мистецького життя, включаючи стан спеціальної освіти, художні колективи Західної України тощо у XVIII – початку XIX століття. Ними заторкується й питання історії виникнення та діяльності музичних товариств і організацій, існуючих в столицях Західної та Східної Європи – Парижі, Відні, Берліні, Києві

в зазначений період та їх значення в організації музичного життя й українських теренів. Чимало уваги приділяється аналізу стану мистецької практики міста Львова, акцентується увага на системі організації спеціальної освіти у приватних навчальних закладах і її впливі на підготовку місцевих фахівців та активізації концертного виконавства.

Традиційно стабільним дослідником у плані тематики наукового пошуку є Л.Смирна, яка чимало часу вивчає творчість українських художників-нонконформістів та виявлення їх ролі у «пробудженні» українського суспільства. На цей раз вона акцентує увагу на спробах українських митців під впливом хрущовської «відлиги», утім уже в 70-80-х роках, вийти на європейську мистецьку авансцену.

У розвідці аналізується тематичний зміст художніх творів та реакція на нього провідних світових часописів, показана спроба окремих вітчизняних мистецтвознавців дати пояснення суті цієї творчості і її ролі в українському суспільстві.

Ще декілька дослідників (Ю.Круп'як) беруться довести, що взаємодія простору та пластичного об'єму в українській скульптурі першої третини ХХ століття дала чимало яскравих художніх зразків. У цьому зв'язку достатньо згадати творчість М.Паращука, А.Попеля, І.Кавалерідзе. Утім найбільш повно новітні експерименти та пошуки взаємодії простору і скульптурного об'єму виявилось у творчості класика вітчизняного авангарду – О.Архипенка. Його вплив простежується у творчості О.Цадкіна, Г.Мура, А.Кольдер, Б.Хепворт та багатьох інших, хто завдяки його винаходам здійснив революцію у сприйнятті художнього простору в скульптурі.

Як і майже у кожному нашому збірнику, у даному випуску також, присутні матеріали, мета яких розкрити творчу діяльність окремих особистостей вітчизняної культури. Найбільш яскраво це виявляється, як правило, крізь призму спогадів відомих її діячів. У цьому зв'язку звернемо увагу на розвідку М.Ластовецького, який подає цікавий ракурс розгляду постаті С.П.Людкевича, крізь призму бачення його творчості Миколою Філаретовичем Колесою. Автор акцентує увагу на значенні С.Людкевича у творчій біографії М.Колесси, аналізує стан культурного життя Західної України ХХ століття.

Цю проблематику продовжує й наукова розвідка О.Паріс, у якій досліджується роль колишнього директора Перемиської філії Вищого музичного інституту ім. М.Лисенка, відомого свого часу педагога, виконавця-інструменталіста, організатора музичного життя Галичини – Є.Цегельського, визначається його роль і значення у професіоналізації хорового виконавства в краї у першій половині ХХ століття.

Не спадає інтерес дослідників і до виявлення нових аспектів у творчості українського театру корифеїв, що являє окрему сторінку вітчизняної сцени (А.Мудренко). На цей раз йдеться про процес розвитку їх сценічного мистецтва в контексті удосконалення культури мови, аналізується також й феномен популярності цього мистецького колективу.

У цьому ж контексті, розширюючи межі наукового пошуку, розглядає сценічне мистецтво України під час реалізації політики «коренізації» 20-х років ХХ століття Л.Процик. Предметом її дослідження є виявлення специфіки репертуару, форм його добору та сценічного втілення (на прикладі діяльності українського театру ім. І.Франка у зазначений вище період) під проводом Г.Юри.

Утім, не лише професійним театрам належить важлива роль у культурному житті нашої країни. Чималу роль у її поступі відігравали й аматорські гуртки, що були важливою формою самореалізації населення, а у перші пореволюційні роки саме вони відігравали провідну роль у підвищенні духовності населення, прилученні до культурної спадщини, особливо на селі. У цьому зв'язку звернемо увагу на розвідки О.Матоли, присвячену питанням становлення аматорського музичного театру в республіці, та О.Черніговець, яка намагається виявити специфіку дитячого фольклорного (ігрового) театру південно-західного регіону України, обмеженого часовими рамками другої половини ХІХ – початку ХХ століття. У статті йдеться про його сутність, специфіку, типи та драматургічну основу.

Музична мова є, як відомо, тим компонентом, що забезпечує національну ознаку

музики. У цьому зв'язку саме музична мова сприятиме появі національних творів. Тож питання виявлення особливостей музичної мови українських композиторів ХХ – початку ХХІ століть як засобу реалізації художньої виразності й широкого діапазону музичних інтонацій, складає предмет аналізу ще однієї наукової розвідки збірника (Л.Білозуб). У даному випадку йдеться про мовну стилістику творчості (на прикладі найбільш відомих композицій Є.Станковича, В.Губаренка, М.Скорика, Л.Дичко, Л.Грабовського та ін.).

Ще декілька наукових розвідок розглядають регіональні мистецькі процеси, спричинені сучасним станом культурного життя республіки, зокрема аналізується творчість однієї з яскравих представниць декоративно-ужиткового мистецтва Рівненщини – Ірини Зайцевої (С.Виткалов) та висвітлюються проблеми дослідження сакрального народного ткацтва Житомирського Полісся як явища матеріального та духовного вектора розвитку культури (О.Мойсюк).

Сюди ж можна зарахувати й розвідку стосовно виявлення мистецької вартості весільних дукачів анонімних авторів, що походять із Середньої Наддніпрянщини ХІХ – початку ХХ століття. В ній розглянуто топографію, варіативність, техніки виготовлення цих жіночих прикрас тощо. Здійснюється цей аналіз на підставі колекції І.Спаського (О.Романова).

Розділ II – «Теоретико-методологічні проблеми мистецтвознавства» охоплює своїм змістом понад 30 статей і являє достатню строкатість за своїм тематичним змістом.

Звернемо увагу, перш за все, на низку наукових розвідок, спрямованих на дослідження теоретичних питань розвитку образотворчого мистецтва. У цьому зв'язку аналізується широкий спектр питань, починаючи від символічного ряду звіроформних зображень трипільських культурно-мистецьких зразків до творчості сучасних народних майстрів, зокрема й М.Приймаченко чи загалом анімалістичних зображень, поширених на території України. Подано також характеристику етно-національної специфіки зооморфного зображення в образотворчому мистецтві України загалом (Н.Дем'янова).

Не менш цікавими, на нашу думку, є дослідження стосовно виявів імпресіоністичної мови у творчості провідних представників сучасної закарпатської школи живопису – А.Ерделі, Й.Бокшая, Е.Контратовича (С.Плахта). Автором розкрито вияви імпресіоністичного стилю та світогляду в їх творчості. Дослідниця намагається простежити вплив художньої спадщини названих вище митців на творчість вже нової генерації художників – Ю.Копанського, В.Свалявчика, В.Брезентовича та ін. Висвітлено розуміння імпресіоністичних ідей сприйняття, настрою у пейзажі, гармонійного образу реальності сучасними закарпатськими художниками.

Подібними, символічними питаннями образотворення, у яких «дані не умовні знаки душевних переживань людини, а обов'язкові знаки першожиття, самого духу в його першореальності, дані шляхи, що пов'язують світ природний і світ духовний», переймається й С.Стоян, акцентуючи увагу на символізмі творчості молодшої генерації українських художників, випускників Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури.

Виявити специфіку книжкової графіки у творчості ще однієї непересічної постаті сучасної України, що має «абсолютний слух часу» – С.Якутовича, в архіві якого є чимало блискучих зразків (понад 160) художнього оформлення як історико-енциклопедичних видань («Герби України»), до відомих художніх творів О.Дюма, М.Гоголя, Л.Костенко та ін., намагається В.Олійник, залучаючи для цього інформацію з праць сучасних мистецтвознавців та спираючись на безпосередній досвід спілкування з митцем.

Низка статей розділу спрямовується на дослідження питань функціонування європейського арт-ринку (К.Гай), становлення вітчизняної галерейної діяльності в складних умовах соціально-економічного розвитку країни (В.Михальчук), нових формах існування художньої ініціативи в республіці (О.Чорна).

Традиційно великий обсяг матеріалу у наших збірниках присвячується теоретичним питанням функціонування сучасного музичного мистецтва, зокрема поємності у творчості

українських композиторів (Н.Пастеляк), жанрово-інтонаційній специфіці тематизму камерної кантати сучасного українського композитора О.Козаренка на прикладі його твору «П'єро мертвопетлює» (О.Коменда), з'ясуванню специфіки вияву дуалізму мистецького синтезу у циклі хорових поем «П'ять струн України» В.Скуратовського. Здійснено спробу дослідити цей вплив на хорову культуру республіки (Ю.Іванова), а також розкрити еволюцію становлення професійних засад хорового диригування в Україні (Т.Корнішева).

У даному контексті дещо особно знаходиться розвідка, автор якої (О.Драган) ставить за мету на основі епістолярного жанру самих диригентів та фахових мистецтвознавчих досліджень Г.Макаренка, В.Москаленка, О.Котляревської, О.Катрич, О.Пилатюк та ін. проаналізувати феномен виконавської інтерпретації як важливої складової творчості диригента. Здійснюється це на підставі аналізу виконавської манери провідного оперно-симфонічного диригента Я.Воцака.

Оригінальною є й розвідка С.Оборської, мета якої – виявити сутність історичного формування сприйняття у дизайні синтезу звуку і кольору та доцільність використання даного синтезу в художній творчості. Подібний аналіз автор здійснює на значному історико-мистецькому матеріалі.

Не залишаються осторонь у наших збірниках і проблеми теоретичних досліджень стосовно функціонування театрального (О.Апчел, А.Медведева, О.Мельничук) та хореографічного мистецтва (О.Мерлянова, О.Бігус), автори наукових розвідок яких намагаються відтворити не лише призабуті сторінки вітчизняної творчості, ввести до культурного обігу окремі постаті, але й по новому поглянути на культурно-мистецькі процеси, ґрунтуючись на новій дослідницькій базі.

Йдеться тут і про достатньо нову проблематику – сучасні мистецькі технології у звукорежисурі, а саме – цифрова фіксація, відтворення, обробка і створення нових звучань, поява нових засобів виразності, комп'ютерних і інтернет-технологій тощо (В.Дьяченко), за допомогою яких досягається нова якість сприйняття мистецького твору. У цьому ж контексті викликає інтерес питання тембрової виразності електромюзичних інструментів (Є.Куш), пропонується новий погляд на визначення тембру як провідного виразного засобу електромюзичних інструментів у контексті соціокультурної ситуації ХХ – початку ХХІ століття.

Матеріали, зібрані в аналізованому збірнику, є переважно фрагментами дисертаційних досліджень, а відтак всі вони мають достатньо ґрунтовну джерельну базу та історіографію; їх вирізняє й належний дослідницький рівень, аргументація окремих положень, її наукова інтерпретація тощо. За цими матеріалами можна скласти уявлення про фаховий рівень наукової діяльності, що організується у сучасних вищих навчальних закладах переважно культурологічного (гуманітарного) спрямування.

У III розділі «*Рецензії, повідомлення, інформації*» вміщено рецензію на монографію молодого дослідника з місцевого гуманітарного університету С.Виткалова «Рівненщина: культурно-мистецький потенціал в парадигмах сучасності», що нещодавно побачила світ у поліському краї і є першою синтетичною працею з питань дослідження регіонального культурно-мистецького простору. Базована на значній джерельній базі, з широким залученням краєзнавчого матеріалу з інших теренів Західної України, який відрізняється переконливою інтерпретацією автора в підтвердження окремих його положень, вона, беззаперечно, складе добру основу для подальших регіональних досліджень.

І завершує цей розділ повідомлень побіжний аналіз наукового доробку відомого сучасного українського музикознавця М.Гордійчука, колишнього заступника директора, завідувача відділом музикознавства ІМФЕ ім. М.Рильського НАНУ, здійснений С.Димченком.